

Passive Voice in Persian: A Minimalist Approach

Mahsa Pahlevanzadeh Fini 

Ph.D. in Linguistics, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

**Mohammad Dabir-
Moghaddam*** 

Professor of Linguistics, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

In the present study, the subject of “passive voice in Persian language” has been analyzed and studied in a minimalist approach Bowers (2010; 2018). This approach is one of the latest adjustments made in the framework of the minimalist program, in which the shortcomings of the previous theories have been eliminated and the most important achievement is to provide the universal order of merge; An arrangement that, according to Bowers, can be used to organize the merge process in different languages. In this article, with reference to the linguistic data extracted from “the corpus of syntactic dependency of Persian language”, while showing how this universal order of merge works; we will examine a part of the corpus with the label “passive sentences”. Also, by using Bowers’ latest theoretical framework, which is also effective in Persian, we analyze the active constructions that are present in the corpus as a passive sentence. Determining the syntactic position of noun phrases according to their

*Corresponding Author: mdabirmoghaddam@gmail.com

How to Cite: Pahlevanzadeh Fini, M., & Dabir-Moghaddam, M. (2023). Passive Voice in Persian: A Minimalist Approach. *Language Science*, 10 (18), 81-110. doi: [10.22054/LS.2021.54054.1360](https://doi.org/10.22054/LS.2021.54054.1360).

distinct semantic roles, the position of by-phrase in passive sentences, examining the floating quantifier category and differentiating in the way of merging of predicate sentences and passive sentences in Persian are the results of this research in the framework of the minimalist program.

Keywords: Universal Order of Merge, voice, passive, semantic role

1. Introduction

In the present study, the subject of “passive voice in the Persian language” has been analyzed and studied with a minimalist approach Bowers (2010; 2018). This approach is one of the latest adjustments made in the framework of the minimalist program, in which the shortcomings of the previous theories have been eliminated and the most important achievement is to provide the universal order of merge; an arrangement that, according to Bowers, can be used to organize the merge process in different languages. Among the questions we would like to answer are the following questions: 1. based on Persian language data and relying on the theoretical framework of the Minimalist Program, apart from active voice, is passive voice available in today’s Persian language? 2. Does the process of syntactic merging of the passive construction in Persian (if such a structure is observed) follow ‘the universal order of merge’ proposed by Bowers? 3. What is the distinction between passive and middle constructions in Persian?

2. Literature Review

In many researches about passive voice, it has been acknowledged that this construction may not exist in some languages, while in some other languages, more than one type of passive construction is observed. The studies conducted on the Persian language are also indicative of this fact. Moein (1974), Sadeghi and Arjang (1978) do not believe in the existence of such a structure in the Persian language. Their

justification is based on the fact that although the indefinite article existed in ancient Persian and was a common construction, it disappeared in the Middle Persian period in the form of a lexical process. After that, with the writing of an article by Dabir Moghaddam (1985) entitled 'Passive in the Persian Language', the construction of passive in this language was more considered. In this article, which is actually a criticism of certain opinions, the course of the historical evolution of the passive construction is described and it is suggested that in the ancient and middle ages, the nonmorphological form existed in formal and informal forms, but with the passage from the middle period to the modern classical period due to Historical transformations that have led to the change of the language from inflectional to analytical type, morphological passive is no longer observed, but passive is very widely used in the form of past participle or adjective and the auxiliary verb 'to be'.

3. Methodology

In this article, with reference to the linguistic data extracted from the "Persian Syntactic Dependency Corpus", while showing how this universal order of merge works, we will examine a part of the corpus with the label "passive sentences". Also, by using Bowers' latest theoretical framework, which is also effective in Persian, we analyze the active constructions that are present in the corpus as a passive sentence. Determining the syntactic position of noun phrases according to their distinct semantic roles, the position of by-phrase in passive sentences, examining the floating quantifier category and differentiating in the way of merging of predicate sentences and passive sentences in Persian are the results of this research in the framework of the minimalist program.

4. Results

Based on the later approach of Bowers (2010; 2018), we analyzed the sentences with a passive tag in the "Persian Syntactic Dependency

Corpus”. There were some mistakes in the corpus that were described in the article. What is known as a passive sentence according to Bowers’ minimalist approach has special characteristics, only one of which is the presence of an auxiliary verb in the sentence. Among the mentioned usages of the verb “to become” in the Persian language, only the use of this verb as an auxiliary verb in personal and impersonal constructions can be accepted with the tag of passive in the corpus.


In the present article, after describing the background of the studies conducted on the passive voice in the Persian language, we discussed the theoretical foundations of the minimalist program in the investigation of voice. Then we showed that what has been introduced as the minimalistic approach of Collins (2005) to solve how to form the passive construction, basically demonstrates the weakness and inability of this approach in analyzing some constructions

5. Conclusion


Determining the syntactic position of noun phrases according to their distinct semantic roles, determining the position of by-phrases in passive sentences, examining the category of floating quantifiers and creating a distinction in the way of merging middle sentences and passive sentences in the Persian language are possible based on Bowers' minimalistic approach.

جهت مجهول در زبان فارسی: رویکردی کمینه‌گرا

دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

مهسا پهلوانزاده فینی 

استاد زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

محمد دبیرمقدم* 

چکیده

در پژوهش حاضر، مسأله جهت مجهول در زبان فارسی در رویکرد کمینه‌گرای بوورز مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. این رویکرد از تازه‌ترین تعدیل‌های شکل گرفته در چارچوب برنامه کمینه‌گرا است که در آن کاستی‌های موجود در نظریات پیشین از میان رفته و مهم‌ترین دستاورد آن ارائه ترتیب جهانی ادغام است؛ ترتیبی که به‌زعم بوورز با کمک آن می‌توان فرایند ادغام در زبان‌های گوناگون را سامان بخشید. در این مقاله با استناد به داده‌های زبانی مستخرج از «پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی»، ضمن نشان دادن چگونگی عملکرد این ترتیب جهانی، به بررسی بخشی از پیکره با برچسب «جمله مجهول» پرداختیم. همچنین، با به‌کارگیری چارچوب نظری متأخر بوورز که در زبان فارسی نیز راهگشاست، به تحلیل ساخت‌های غیرمجهولی پرداختیم که در پیکره با عنوان جمله مجهول حضور یافته‌اند. تعیین جایگاه نحوی گروه‌های اسمی با توجه به نقش‌های معنایی متمایز آنها، مشخص نمودن جایگاه عبارت کنادی در جملات مجهول، بررسی مقوله سور شناور و ایجاد تمایز در شیوه ادغام جملات اسنادی و جملات مجهول در زبان فارسی حاصل تحلیل‌های این پژوهش در چارچوب برنامه کمینه‌گرا هستند.

کلیدواژه‌ها: ترتیب جهانی ادغام، جهت فعل، ساخت مجهول، نقش معنایی.

۱. مقدمه

ساخت مجهول^۱ از دیرباز یکی از پرسش‌برانگیزترین مسائل در حوزه زبان‌شناسی بوده است. در دستور زایشی سنتی چامسکی^۲ (1965; 1957)، ساخت مجهول به‌عنوان یک گشتار^۳ تمام‌عیار در نظر گرفته می‌شد، زیرا این ساخت نتیجه عملکرد یک فرایند واژی - نحوی^۴ بر روی جمله درونداد (بدون تغییر در محتوای گزاره‌ای آن) است. طی فرایند مجهول‌سازی^۵ مفعول زیرساختی به جایگاه فاعل ارتقاء^۶ می‌یابد. آنچه درباره ساخت مجهول متمایز است، تنزل جایگاه فاعل در قالب عبارت کنادی^۷ یا حذف آن از جمله و نیز، تغییر در صورت صرفی فعل است.

از نخستین نظریه‌های شکل‌گرفته در چارچوب دستور زایشی (Chomsky, 1965; 1981) و دستور رابطه‌ای^۸ (Perlmutter & Postal, 1977; Perlmutter, 1978) تا آثار نحوی متأخر در چارچوب برنامه کمینه‌گرا^۹ (Collins, 2005; Bowers, 2010; 2018)، هریک به نوعی به بحث و بررسی مسأله مجهول پرداخته‌اند. هدف اغلب مطالعات زبان‌شناختی متمرکز بر ساخت مجهول، توصیف گشتارها یا حرکت‌های^{۱۰} موجود در شکل‌گیری این ساخت و یا رسیدن به قواعد جهانی^{۱۱} بوده است. همچنین، کینان و درایر^{۱۲} (1985) بخشی از مطالعات رده‌شناختی زبان را با هدف یافتن عوامل بین‌زبانی برای تبیین چگونگی شکل‌گیری ساخت مجهول در زبان‌های گوناگون انجام داده‌اند. از این رو، همواره مجال پرسش و ارائه پاسخ در زمینه مجهول‌سازی فراهم است. در مورد زبان فارسی نیز، می‌توان گفت که اختلاف نظرهای موجود میان زبان‌شناسان ایرانی در خصوص ساخت

-
1. passive
 2. Chomsky, N.
 3. transformation
 4. morphosyntactic
 5. passivization
 6. raise
 7. by-phrase
 8. Relational Grammar
 9. Minimalist Program (MP)
 10. movements
 11. universal rules
 12. Keenan, E., & Dryer, M. S.

مجهول و همچنین، پیدایش رویکردهای نظری نوین نسبت به چنین ساختی در نسخه‌های متأخر برنامه کمیته گرا انگیزه‌ای مناسب برای انجام پژوهش حاضر به شمار می‌رود. باتوجه به ماهیت موضوع تحقیق و اهداف آن، طرح تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. در این مقاله که مبتنی بر بررسی نظری داده‌های زبان فارسی مستخرج از «پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی» خواهد بود، به کمک نمودارهای درختی موجود در برنامه کمیته گرا به توصیف و تحلیل جهت مجهول فعل در زبان فارسی امروز پرداخته می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

در بسیاری از پژوهش‌ها پیرامون جهت مجهول اذعان شده که ممکن است این ساخت در بعضی از زبان‌ها وجود نداشته باشد، درحالی که در برخی دیگر از زبان‌ها بیش از یک نوع ساخت مجهول مشاهده می‌شود. معین^۱ (۱۹۷۴) و صادقی و ارژنگ (۱۳۵۸) قائل به وجود چنین ساختی در زبان فارسی نیستند. توجه آنان این اساس است که اگرچه در فارسی باستان مجهول وجود داشته و ساخت رایجی بوده است، اما این ساخت در دوره فارسی میانه و در قالب یک فرایند واژگانی از میان رفته است.

با نگارش مقاله دبیرمقدم (۱۳۶۴) با عنوان *مجهول در زبان فارسی*، ساخت مجهول در این زبان بیشتر مورد توجه قرار گرفت. در این مقاله که در واقع نقدی به آرای معین (۱۹۷۴) است، سیر تحول تاریخی ساخت مجهول توصیف شده و مطرح شده است که در دوره‌های باستان و میانه، مجهول به صورت صرفی^۲ و غیرصرفی^۳ وجود داشته است. با گذر از دوره میانه به دوره نوین کلاسیک و به دلیل تغییر زبان از رده تصریفی^۴ به تحلیلی^۵، مجهول صرفی دیگر مشاهده نمی‌شود، اما مجهول غیرصرفی به صورت صفت مفعولی یا صفت همراه با فعل کمکی^۶ «شدن» بسیار پر کاربرد است. این فعل کمکی به تدریج از دوره فارسی نوین کلاسیک نقش دیگری را اتخاذ نموده، زیرا تا پیش از آن تنها یک فعل لازم حرکتی بوده و پس از این دوره، تنها به عنوان فعل کمکی مجهول‌ساز به کار رفته و نقش پیشین

1. Moyne, J.
 2. morphological passive
 3. non-morphological passive
 4. inflectional
 5. analytic
 6. auxiliary

خود را از دست داده است. با پذیرش این گزاره که جملات مجهول در فارسی می‌توانند عبارت کنادی داشته باشند، به دلیل شباهت صوری میان برخی از جملات مجهول بدون عبارت کنادی و بعضی از جملات ناگذرا که دارای فعل «شدن» هستند، ابهامی ایجاد شده که همین ابهام موجب نادرستی دیدگاه معین (1974) گشته است. به علاوه، ساخت مجهول در زبان فارسی با همگانی‌های مطرح شده توسط پرمیوتر و پستال^۱ (1978) انطباق دارد. این همگانی‌ها عبارت‌اند از: الف) مفعول صریح در جمله معلوم^۲ به صورت فاعل در جمله مجهول ظاهر می‌شود؛ ب) فاعل جمله معلوم در جمله مجهول عنصری نقش‌باخته^۳ است و پ) جمله مجهول در رو ساخت یک جمله لازم است.

با پذیرش وجود چنین ساختی در زبان فارسی، هریک از زبان‌شناسان ایرانی با رویکرد ویژه‌ای به بررسی این ساخت پرداخته‌اند. برای مثال، رضایی (۱۳۸۹) می‌کوشد تا با به‌کارگیری رویکردی تازه، یعنی نظریه دستوری نقش و ارجاع^۴ (VanValin, 2005)، وجود مجهول در زبان فارسی را اثبات کند و انواعی را برای آن برشمرد. این نظریه صورت‌بندی منحصر به فردی در مورد ساخت مجهول دارد و آن را بر اساس انتخاب موضوع نحوی ترجیحی^۵ تبیین می‌نماید. در واقع، آنچه در این رویکرد اهمیت دارد حضور و یا غیبت اثرگذار^۶ به‌عنوان نهاد است. با در نظر داشتن این مبانی، رضایی معتقد است که دو نوع ساخت مجهول در زبان فارسی وجود دارند: ساخت مجهول «اسم مفعول + شدن» که همان مجهول اصلی است و نوع دیگری از مجهول که با استفاده از فعل سوم شخص جمع و بدون ذکر فاعل ساخته می‌شود که «مجهول غیر شخصی»^۷ نامیده می‌شود. مهم‌ترین نتیجه‌گیری رضایی این است که تغییر گذرایی را نمی‌توان از نظر نحوی مجهول تلقی کرد. البته، بدیهی است که تغییر گذرایی در زبان می‌تواند نقش معنایی مجهول را بیان نماید، اما چون تغییر گذرایی یک فرایند واژگانی و ساخت مجهول یک فرایند نحوی است، از این رو تغییر گذرایی را مجهول نحوی تلقی نمی‌کنیم. بنابراین، مجهول‌سازی یک فرایند نحوی

1. Perlmutter, D., & Postal, P.

2. active

3. chômeur

4. Role and Reference Grammar

5. privileged syntactic argument

6. affective

7. impersonal passive

است که باعث کاهش ظرفیت نحوی^۱ می‌شود، درحالی‌که تغییر گذرایی به ظرفیت معنایی افعال مربوط می‌شود. در واقع، از آن‌جا که دستور نقش و ارجاع همزمان یک نظریه ساخت‌گرا^۲ و نقش‌گرا^۳ است، هم به نقش و معنا توجه دارد و هم به ساختار صوری. انوشه (۱۳۹۴) در چارچوب برنامه کمینه‌گرا و بر پایه تمایزی که اموندز^۴ (۲۰۰۶) میان پسوند اسم مفعول^۵ در مجهول‌های فعلی^۶ و صفتی^۷ قائل شده، معتقد است که آنچه در زبان فارسی مجهول تلقی شده، محمول مرکب نامفعولی^۸ یا به عبارتی مجهول صفتی است که در آن اسم مفعول (با مقوله دستوری صفت) جزء غیرفعلی محمول و «شدن» هسته گروه فعلی کوچک است. بنابراین، پسوند اسم مفعول در این ساخت‌ها در هر دو سطح صورت منطقی^۹ و آوایی^{۱۰} حضور دارد. طبق این تحلیل که بر پایه حرکت فعل در زبان فارسی استوار است، فعل دستوری «بودن» نقش و جایگاه دوگانه‌ای در اشتقاق‌های نحوی دارد و هم به‌عنوان فعل کمکی (در نمود کامل^{۱۱}) و هم در مقام فعل ربطی (در جملات اسنادی) ظاهر می‌شود. این در حالی است که فعل «شدن» فاقد چنین کارکرد دوگانه‌ای است و لاجرم، این زبان فرافکنی بیشینه مجهول^{۱۲} ندارد. اسم مفعول نیز، به دلیل حضور پسوند /e/ در صورت منطقی، تعبیر صفتی می‌یابد.

پژوهش دیگری که بر روی ساخت مجهول در زبان فارسی در چارچوب نظری برنامه کمینه‌گرا صورت گرفته است، مقاله کریمی و عثمانی (۱۳۹۵) است. در این مقاله، با اتخاذ رویکرد مطرح شده توسط کالینز^{۱۳} (۲۰۰۵)، موسوم به رویکرد گذر پنهانی^{۱۴}، به بررسی داده‌های زبان فارسی پرداخته شده است. رویکرد گذر پنهانی از آن جهت در

-
1. syntactic valency
 2. structural
 3. functional
 4. Emonds, J.
 5. past participle suffix
 6. verbal passive
 7. adjectival passive
 8. unaccusative complex predicate
 9. logical form
 10. phonetic form
 11. perfect aspect
 12. passive projection (Pass P)
 13. Collins, C.
 14. smuggling approach

نظریه پردازی مورد توجه قرار گرفته است که همسو با فرضیه اعطای نقش تتای یکسان^۱ می تواند تبیینی شفاف از اشتقاق ساخت مجهول به دست دهد. دستاورد رویکرد گذر پنهانی در تبیین ساخت مجهول، قائل شدن به جایگاه یکسان نحوی موضوع بیرونی در هر دو ساخت معلوم و مجهول است.

شریفی پور شیرازی (۱۳۹۷) با به کارگیری چارچوب نظری پادتقارن پویا^۲ (Moro, 2000)، در مقاله خود عنوان می کند که آنچه به ساخت مجهول معروف است، فرآورده جانبی گرهی نقشی^۳، با عنوان گره جهت^۴ با مشخصه [مجهول] است. گره جهت، یک گروه کنادی را به عنوان متمم^۵ خود انتخاب کرده و مشخصه [فاقد تصریف] گروه فعلی سبک^۶ را به صورت مجهول، ارزش دار می کند. در صورتی که این گره با یکی از فعل های «شدن»، «گشتن»، «آمدن» و «رفتن» پُر شده باشد، فعل به صورت اسم مفعول باز نمود می یابد. بر این مبنا، فعل «شدن» نمی تواند عامل مؤثری در شکل گیری یا عدم شکل گیری جمله های مجهول به شمار آید، بلکه این فعل، صرفاً یک نمود آوایی است برای گرهی نقشی با مشخصه [مجهول]. همچنین، وی با تکیه بر فرضیه اعطای نقش تتای یکسان، معتقد است که حضور کنشگر در جمله های مجهول از آنجا ناشی می شود که یک گروه حرف تعریف در جایگاه مشخصگر^۷ گروه فعلی سبک^۸ و پیش از ادغام^۹ آن گروه فعلی، با گروه کنادی ادغام شده است.

۳. مبانی نظری

ردفورد^{۱۰} (2016: 255) در چارچوب برنامه کمینه گرا با ذکر چهار ویژگی بارز، افعال مجهول را از معادل معلوم آنها متمایز می سازد. نخست اینکه، جملات مجهول به طور کلی

-
1. Uniform Theta Assignment Hypothesis (UTAH)
 2. Dynamic Antisymmetry Theory
 3. functional node
 4. voice node
 5. complement
 6. light verb
 7. specifier
 8. light
 9. merge
 10. Radford, A.

نیازمند فعل کمکی هستند. دوم اینکه، فعل اصلی در جملات مجهول به صورت مجهول^۱ ظاهر می‌شود که در انگلیسی هم آوا^۲ با صورت کامل^۳ فعل است. نکته سوم اینکه، جملات مجهول ممکن است شامل عبارت کنادی باشند که در آن متمم حرف اضافه همان نقش معنایی فاعل در جمله معلوم را ایفا می‌کند. تمایز چهارم این است که عبارتی که نقش متمم در جمله معلوم را دارد، در ساخت مجهول به عنوان فاعل ظاهر می‌شود. در اینجا، چون تمرکز بحث بر روی حرکت موضوع^۴ قرار دارد، می‌بایست به حرکت موضوع فاعل در جملات مجهول توجه ویژه‌ای داشت.

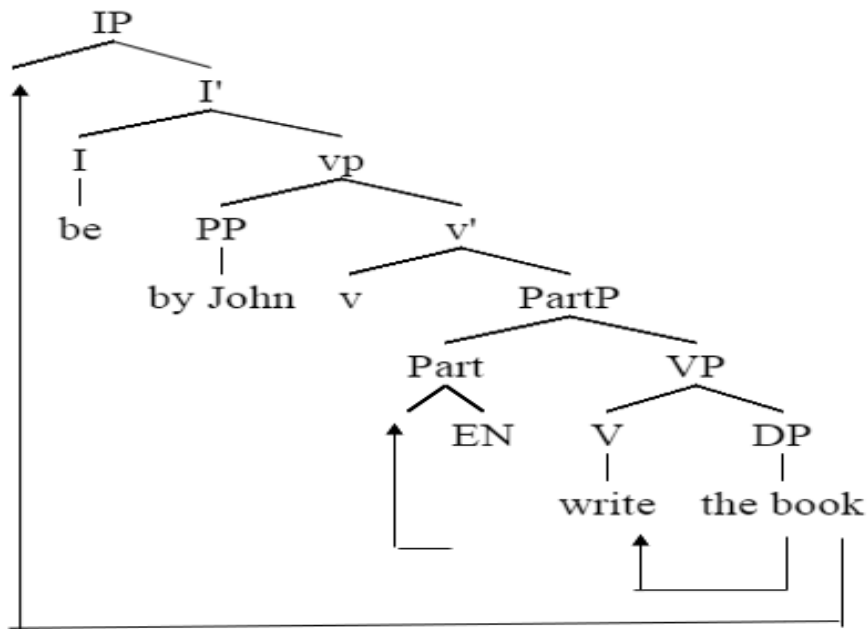
فاعل در ساخت مجهول ابتدا به عنوان متمم معنایی^۵ فعل اصلی ادغام می‌شود و بنابراین، نقش تئایی را دریافت می‌کند که فعل مربوطه به متمم‌هایش اعطا می‌کند. در نتیجه، فاعل در جمله مجهول از جایگاه متمم فعل به جایگاه مشخصگر زمان حرکت می‌کند. این مجهول‌سازی که در آن گروه اسمی از جایگاه نقش معنایی متمم به جایگاه ساختاری فاعل حرکت می‌کند، نمونه‌ای از فرایند حرکت موضوع است. فاعل جمله معلوم و متمم فعل مجهول نقش معنایی یکسان دارند. ردفورد (2016: 258) معتقد است که محدودیت‌های کاربردشناختی^۶ در انتخاب موضوع‌های مجاز برای یک محمول به ویژگی‌های معنایی آن محمول و نقش معنایی موضوع بستگی دارند. بنابراین، دو عبارتی که نقش معنایی یکسانی که متعلق به یک محمول مشترک است را ایفا می‌کنند، تحت تأثیر محدودیت‌های کاربردشناختی یکسان در انتخاب موضوع قرار می‌گیرند. از آنجا که فاعل‌های مجهول ماهیتاً متمم فعل هستند، نقش تئای آنها نیز مانند نقش تئای متمم فعل معلوم خواهد بود. بنابراین، منطقی است اگر بگوییم ساخت موضوعی به صورت مشابه در ساخت نحوی نگاشته^۸ می‌شود و همین امر موجب شکل‌گیری فرضیه یکسانی اعطای نقش تئای خواهد بود. از این فرضیه چنین برمی‌آید که اگر فاعل‌های مجهول نقش تئای یکسانی با

-
1. passive participle form
 2. homophone
 3. perfect participle form
 4. argument movement (A-movement)
 5. thematic complement
 6. θ -role
 7. pragmatic restrictions
 8. mapped

مفعول‌های معلوم دارند، آنگاه فاعل‌های مجهول ریشه در همان جایگاه متمم فعل، یعنی مفعول جمله معلوم دارند.

کالینز (2005) در چارچوب برنامه کمینه‌گرا با تمرکز بر فرضیه یکسانی اعطای نقش تا به بررسی ساخت‌های مجهول در زبان انگلیسی پرداخته است. وی در این خصوص به طرح مباحثی درباره جایگاه عبارت کنادی در جملات مجهول زبان انگلیسی اهتمام می‌ورزد. مطابق با رویکرد کمینه‌گرای وی، چنانچه بخواهیم نمودار جمله مجهول *the book was written by John* را رسم کنیم، خواهیم داشت:

نمودار ۱. نمودار جمله مجهول *“The book was written by John”*

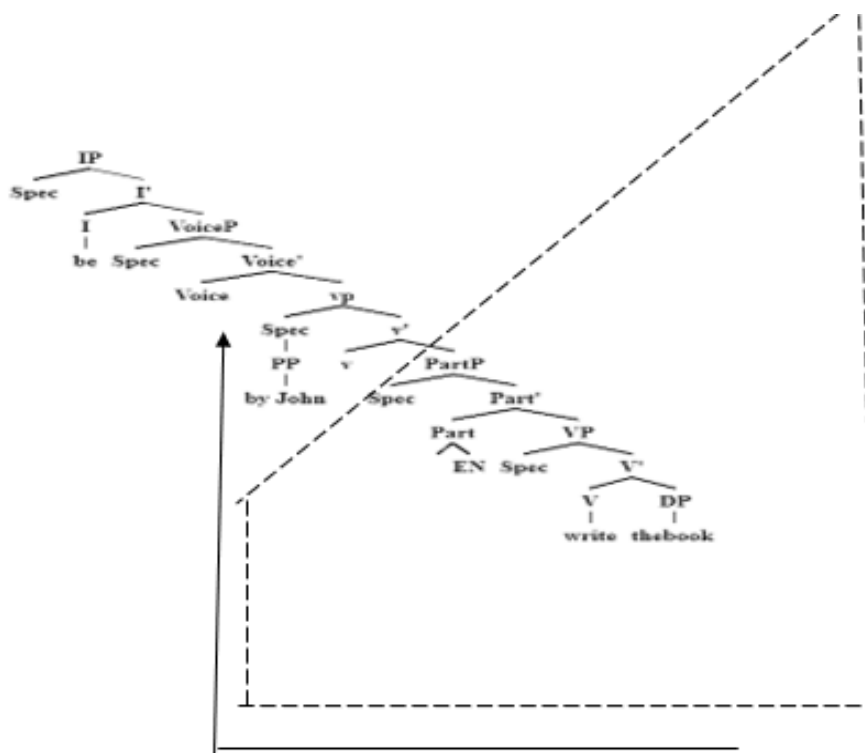


در نمودار (۱)، جایگاه عبارت کنادی مطابق با رویکرد کمینه‌گرای کالینز (2005) ترسیم شده است. این عبارت که در قالب یک گروه حرف‌اضافه‌ای بیان می‌شود، در جایگاه مشخصگر گروه فعلی سبک جایگذاری می‌شود. مشکلی که در این نمودار دیده می‌شود، ایجاد ترتیب کلام نشاندار *the book was by John written*^{M1} است.

1. M (marked)

همچنین، آنگونه که در نمودار مشاهده می‌شود، عبارت کنادی در بخش بالای نمودار اشتقاق یافته است. راهکار کالینز در اینگونه موارد افزودن یک گره جدید به نمودار با عنوان گروه جهت^۱ خواهد بود. با افزودن این گره نحوی، حرکت کل گروه وجه وصفی^۲ به مشخصگر این گروه امکان پذیر خواهد شد. چنین حرکتی در قالب نمودار (۲) قابل نمایش است:

نمودار ۲. حرکت کل گروه وجه وصفی



بر اساس آنچه در نمودار (۲) مشاهده می‌شود، با افزودن دو گره جهت و وجه وصفی به نمودارهای کالینز، کل گروه وجه وصفی می‌تواند به یکباره به جایگاه مشخصگر گروه جهت حرکت کند. در حرکت بعدی، گروه حرف تعریف "the book" به جایگاه

1. voice phrase (VoiP)
2. participle phrase (PartP)

مشخصگر گروه تصریف رفته و در آنجا حالت فاعلی این گروه بازیینی^۱ می‌شود. همانطور که در نمودار (۱) نشان داده شده است، با حرکت کل سازه وجه وصفی به جایگاه مشخصگر گروه جهت، هم مفعول و هم متمم به سمت چپ عبارت کنادی منتقل خواهند شد. مطمئناً با ارائه چنین راهکاری، جایگاه عبارت کنادی در انتهای جمله تثبیت شده و ترتیب کلام بی‌نشان خواهد بود. با وجود این، پیامد چنین رویکردی ایجاد جملاتی نادرستی مانند مثال (۱) خواهد بود:

1) *The argument was summed by the coach up.

برای حل چنین مشکلی می‌توان گفت که افعال حرف اضافه‌ای همچون “sum up” عناصری واژگانی هستند، اما چنین رویکردی نیز موجب ممانعت از شکل‌گیری مثال (۲) خواهد شد. حال آنکه این ساخت کاملاً دستوری و ساختی رایج در انگلیسی است:

2) The coach summed the argument up.

مسأله دیگر ابقای یک حرف اضافه در سمت راست عبارت کنادی در ساخت‌های شبه‌مجهول است (مثال (۳)):

3) *John was spoken by Mary to.

از منظر بوورز (2010)، گرچه رویکرد کالینز نسبت به ارائه دو گروه وجه وصفی و گروه جهت در طرح نمودارهای درختی نوآوری محسوب می‌شود، اما انتقاداتی که پیش‌تر مطرح شد نشانه ضعف این رویکرد در توجیه برخی از ساخت‌ها در زبان انگلیسی است. به منظور حل و فصل نقاط ضعف موجود در رویکرد کالینز (2005)، بوورز به طرح مباحثی تازه در خصوص ساخت مجهول می‌پردازد. تمایزی که میان آرای بوورز (2010; 2002) می‌توان قائل شد، استفاده از گره جهت به جای گره گذرایی^۲ در طرح نمودارهای درختی است. چنانکه پیش‌تر ذکر شد، بوورز گره جهت را نوآوری‌ای از سوی کالینز می‌داند و خود نیز در تحلیل‌های تازه‌اش از آن بهره می‌گیرد. در کتاب بوورز (2018)، گره جهت

1. checking
2. transitive phrase (TrP)

مجدداً به گره جهت گذرا^۱ تغییر نام می‌دهد، اما این تغییر صرفاً در نام گره بوده و بوررز متذکر می‌شود که تمایزی در ویژگی‌های نحوی آن وجود ندارد. آنچه دستاورد رویکرد نوین بوورز در تحلیل ساخت‌های زبانی محسوب می‌شود، توجه ویژه او به نقش معنایی گروه‌های اسمی در جمله است. می‌توان گفت که همچنان مقوله اسناد^۲ در مرکز توجه بوورز قرار دارد و دو نکته کلیدی مطرح است که پرداختن به آنها ضروری به نظر می‌رسد. نخست اینکه، کل ساخت موضوعی از منظر بوورز از طریق ادغام هسته‌های نقشی ساخته می‌شود و همه گروه‌ها دارای موضوعی خاص در مشخصگرشان هستند. دوم اینکه، ترتیب ادغام موضوعی به شکل جهانی ثابت است. مطابق با چنین رویکردی، کنشگرها پایین‌تر از موضوع‌ها ادغام می‌شوند. در این راستا، بوورز به طرح مفهومی با عنوان ترتیب جهانی ادغام^۳ می‌پردازد. موضوع‌های اصلی شامل کنشگر، موضوع، اثرپذیر و نیز، موضوع‌های ثانویه، همچون ابزار^۴ها و توصیفگرها از چنین ترتیبی در ادغام پیروی می‌کنند:

کنشگر > ابزار > بهره‌ور^۵ > هدف^۶ > مبدأ^۷ > موضوع

بوورز معتقد است که با به‌کارگیری ترتیب مطرح‌شده برای ادغام و نیز با توجه به نقش‌های معنایی، در چارچوب هر زبانی فارغ از ترتیب اجزای کلام، می‌توان به تحلیل ساخت‌های زبانی پرداخت. شاهد این ادعا تحلیل جملات مجهول و تعیین جایگاه عبارت کنادی در رسم نمودارهای درختی است. از آنجا که پیش‌تر اثبات شد که رویکرد کالینز در شیوه ادغام ساخت مجهول نقاط ضعفی دارد، بوورز سعی داشته که به رفع این کاستی‌ها بپردازد. مسأله تمایز جایگاه کنشگر در جملات معلوم متعدی و کنشگر در قالب عبارت کنادی در جملات مجهول همواره بحث‌برانگیز بوده است. همانطور که در نمودارهای کالینز (2005) مشهود است، هر دوی این سازه‌ها در بالای نمودار ادغام می‌شوند، اما از دیدگاه کمینه‌گرایی بوورز، جایگاه کنشگر در نمودار درختی جملات معلوم، بالاتر از

-
1. transitive voice (Vtr)
 2. predication
 3. Universal Order of Merge (UOM)
 4. instrument
 5. benefactive
 6. goal
 7. source

عبارت کنادی در جملات مجهول است. بدین ترتیب، بوورز ساخت جمله *there were* “*three books read by John*” را به صورت زیر تحلیل می کند:

4) [TP there be+Past [PrP <there> <be> [VoiP three books [Voi read+EN] [ThP <three books> Th [AgP by John Ag <read>]]]]].

بوورز (2010) در راستای نظریات ابتدایی چامسکی معتقد است که نه تنها عبارت کنادی در جمله مجهول خود موضوع است، بلکه این موضوع دقیقاً از همان جایگاهی می آید که فاعل جمله معلوم متناظرش از آنجا اشتقاق می یابد؛ این جایگاه مشخصگر گروه کنشگر^۱ است. تمایز میان فاعل جمله معلوم و کنشگر در جملات مجهول در این است که فاعل جمله معلوم یک گروه حرف تعریف دارای حالت ساختاری است که ذیل رابطه مطابقت ارزش گذاری می شود، در حالی که کنشگر جمله مجهول در قالب گروه حرف اضافه ای با هسته حرف اضافه ظاهر می شود. با پذیرش رویکرد بوورز (2010) پیرامون جایگاه عبارت کنادی و رابطه آن با فاعل جمله معلوم، پرسشی در خصوص تبیین چگونگی انتقال نقش تا به این دو موضوع مطرح می گردد. پاسخ بوورز این است که همان گونه که این دو سازه در جایگاه نحوی یکسانی اشتقاق می یابند، نقش تئای آنها نیز یکسان خواهند بود. کالینز (2005) نیز، به تمایز میان گروه حرف تعریف فاعل در جمله معلوم و گروه حرف تعریف در عبارت کنادی در جمله مجهول قائل نیست^۲. وی جایگاه هر دوی این گروه ها را در مشخصگر گروه فعلی سبک می داند. در نظریه معیار ساخت موضوعی نیز چنین مفروض است که عبارت کنادی در جملات مجهول ریشه در جایگاه مشخصگر فعل سبک دارد. بوورز (2010) با رد این رویکرد عنوان می کند که جایگاه اولیه هر دو سازه در پایین نمودار است، با این تفاوت که عبارت کنادی به دلیل داشتن

1. Spec Age P (Agent Phrase)

۲. این رویکرد نقطه مقابل دیدگاه دستور شناختی در خصوص ساخت مجهول است. انگاره دستور شناختی به گونه متفاوتی به تحلیل چنین ساخت هایی می پردازد. شاهد این امر سخن لانگاکر (1982: 57) است که معتقد است «ساخت مجهول از ساختی معلوم مشتق نخواهد شد. هر تکواژی در این ساخت معانمند است و به شکل فعال در ساخت معنایی شرکت دارد. همچنین، مفعول حرف اضافه *by* تنها مفعول این حرف اضافه است: تنزل مرتبه ای برای آن وجود ندارد و در هیچ سطحی فاعل نبوده است».

حالت در پایین نمودار ابقا می‌شود، اما کنشگر در جمله معلوم به گره اسناد رفته و از آنجا به گره زمان می‌رود و فاعل جمله می‌شود.

بوورز (2010) در فصل دوم کتاب خود به تفصیل جملات مجهول را به بحث و بررسی می‌گذارد. این بخش که مبنای چارچوب نظری پژوهش حاضر است، قسمت عمده آرای بوورز در خصوص جهت معلوم و مجهول فعل را بازنمایی می‌کند. تعدیل‌های کمینه‌گرای بوورز در آثار جدید او به اوج خود رسیده است و توجه همزمان وی به صورت و نقش کاملاً مشهود است. در بخش تحلیل داده‌ها مشاهده می‌شود که چگونه رویکرد کمینه‌گرای بوورز در تحلیل ساخت‌های مجهول زبان فارسی راهگشا خواهد بود.

۴. تحلیل داده‌ها

در این بخش به تحلیل و بررسی داده‌هایی از زبان فارسی مطابق با رویکرد نظری بوورز (2010) خواهیم پرداخت.

۴-۱. تحلیل جملات مجهول فارسی در رویکرد بوورز

مطابق با رویکرد بوورز، یکی از انواع ساخت‌های متعدی، ساخت مجهول است. در این چارچوب سه ویژگی اصلی برای داشتن ژرف ساخت متعدی مفروض است:

الف) وجود موضوع بیرونی مستتر^۱

ب) وقوع حرکت کوتاه مفعول

ج) برخورداری از ساخت معادل؛ به این معنا که با ساخت دیگری ژرف ساخت مشترک داشته باشد.

در این رویکرد، ساخت‌های متعدی گروهی با نام گروه گذرایی یا گروه جهت دارند. هسته گروه گذرایی می‌تواند شامل مشخصه‌های فی^۲، از جمله حالت، شخص، شمار و جنس باشد که در زبان فارسی حالت از جمله این مشخصه‌ها نیست. در ساخت‌های معلوم، هسته گروه گذرایی شامل مشخصه‌های فی است، اما در جملات مجهول این هسته فاقد این مشخصه‌ها است و جایگاه آن توسط تکواژ مجهول‌ساز (در فارسی /-e/) اشغال می‌شود

1. understood external argument

2. Phi Features

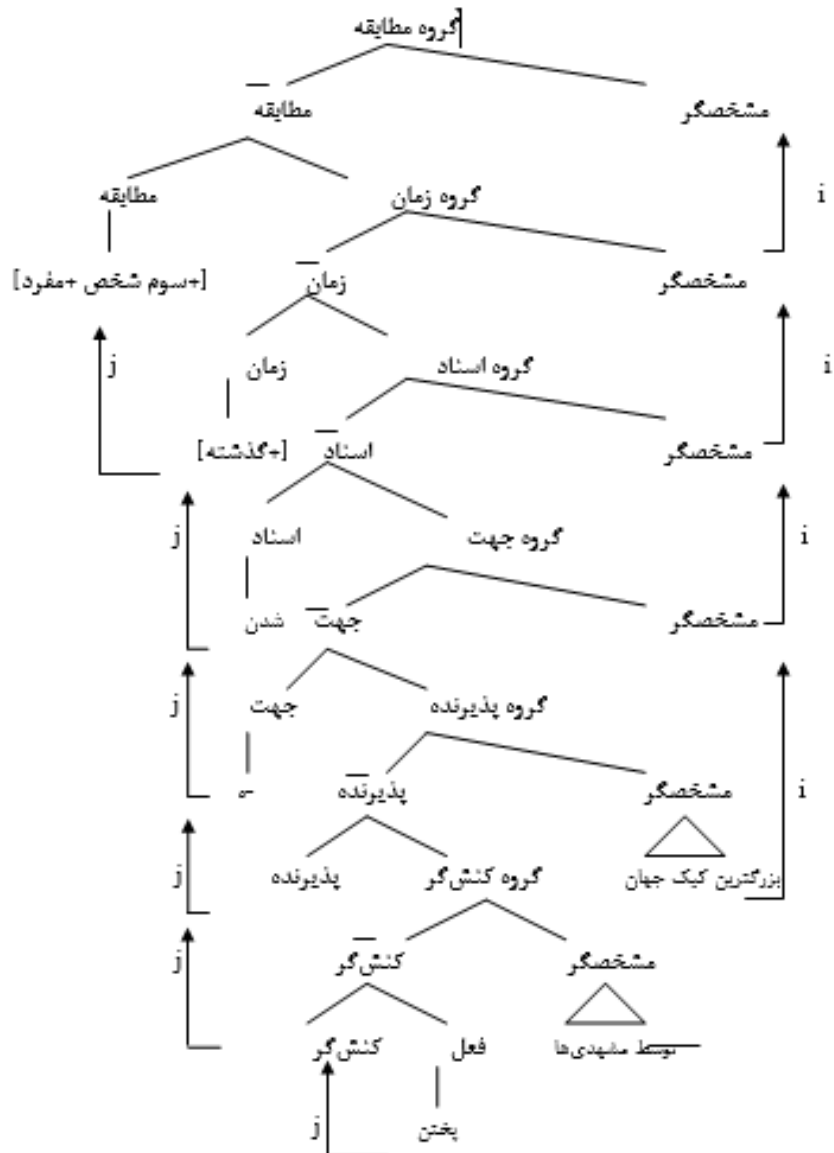
و در نتیجه، امکان اعطای حالت مفعولی از بین خواهد رفت. بنابراین، مفعول می‌بایست نخست به جایگاه مشخصگر گذرایی، از آنجا به جایگاه مشخصگر اسناد و سپس، به مشخصگر گروه زمان حرکت کند تا حالت فاعلی را از هسته زمان دریافت کند و همچنین، مشخصه گسترده‌گی هسته اسناد^۱ احراز شود. چنانچه مشخصه‌های فی حضور داشته باشند، حالت مفعولی توسط مفعول دریافت می‌شود و دیگر نیازی به حرکت مفعول به جایگاه فاعلی نخواهد بود و در نتیجه، جمله جهت معلوم خواهد داشت. آنچه در جملات مجهول مشهود است حضور سه عنصر فعل کمکی (در فارسی فعل «شدن»)، پسوند مجهول‌ساز (در فارسی /-e/) و ظاهرشدن کنشگر در قالب یک عبارت کنادی است. بر اساس رویکرد کمینه‌گرایی بوورز، ساخت مجهول مثال (۵) در زبان فارسی به شکل نمودار (۳) ترسیم می‌شود:

(۵) بزرگ‌ترین کیک جهان توسط مشهدی‌ها پخته شد.

همانطور که در نمودار (۳) قابل مشاهده است، بوورز در آخرین تعدیل‌هایی که در رسم نمودارهای درختی مطرح کرده، بر حضور گره‌هایی نحوی تأکید دارد که پیش‌تر از آنها سخن گفته نمی‌شد. بدین ترتیب، موضوع‌های معنایی یک فعل (کنشگر، موضوع و ...) با افزودن یک گره نحوی، در نمودار قابل‌نمایش خواهند بود. این گره‌ها به شکل گره کنشگر، گره موضوع^۲ و اثرپذیر^۳ (باتوجه به فعل جمله) در ساخت حضور می‌یابند. در نمودار (۳) گروه حرف‌اضافه‌ای «توسط مشهدی‌ها» (دارای نقش معنایی کنشگر) ذیل گره کنشگر و گروه حرف تعریف «بزرگ‌ترین کیک جهان» (دارای نقش معنایی موضوع) ذیل گره موضوع ادغام می‌شوند. بنابراین، انتقادات مطرح شده به رویکرد کالینز (2005)، در خصوص جایگاه عبارت کنادی در ساخت مجهول، با طرح گره‌های جدید توسط بوورز (2010) به راحتی حل و فصل می‌شوند.

-
1. Extended Projection Principle (EPP)
 2. theme phrase (ThP)
 3. affectee phrase (AffP)

نمودار ۳. نمودار جمله مجهول «بزرگترین کیک جهان توسط مشهدی‌ها پخته شد»



در زبان فارسی نقش معنایی کنشگر در جملات مجهول از طریق چند حرف اضافه مختلف به جمله افزوده می‌شود. مثال‌های زیر نمونه‌هایی از این حروف اضافه را نشان می‌دهند:

- ۶) نمایشگاه فوق‌توسط نشنال تراست انگلستان ترتیب داده شده است.
- ۷) طرح پیشنهادی ما از سوی وزیرمختار روسیه و شخص اعلی حضرت پذیرفته شد.
- ۸) تراکتور جاده‌رو که با بخار حرکت می‌کرد به وسیله چارلز دیتز ساخته شد.
- ۹) او فرزند اسلام بود و در آغوش اسلام پرورش یافته بود و در برآمدن و بالیدن نهال اسلام، که به دست پیامبر اکرم (ص) کاشته شده بود، رنج‌های بسیار کشیده و خون‌ها نثار کرده بود.
- ۱۰) نامه‌ای از طرف دانشجویان به رئیس دانشکده نوشته شد.

همانطور که مشاهده می‌شود، در ساخت مجهول حرف اضافه در گروه حرف اضافه‌ای به اشکال مختلفی ظاهر می‌شود. مسأله مهم در خصوص تمامی این حروف اضافه این است که گروه حرف تعریف پس از آنها نقش معنایی کنشگر دارد و این دقیقاً همان نقش معنایی است که در جمله معلوم متناظر آنها نیز مشاهده می‌شود. مطابق با فرضیه یکسانی اعطای نقش تتا که همواره در نظریه‌های گوناگون در چارچوب برنامه کمینه گرامر مورد استناد بوده است، از آنجا که هم فاعل جمله معلوم و هم عبارت کنادی در جمله مجهول دارای نقش معنایی کنشگر هستند، پس این گروه‌ها می‌بایست دارای جایگاه موضوعی یکسانی^۱ نیز باشند. این جایگاه در رویکرد متأخر بوورز (2010) در هر دو ساخت معلوم و مجهول، مشخصگر گروه کنشگر است. در حقیقت، جایگاه نحوی هر دو سازه در پایین نمودار است؛ با این تفاوت که عبارت کنادی به دلیل داشتن حالت در پایین نمودار ابقا می‌شود، اما کنشگر در جمله معلوم به گره اسناد و سپس، به گره زمان می‌رود و فاعل جمله می‌شود. در رویکرد بوورز (2002)، جایگاه پسوند مجهول ساز ذیل گره هسته گذرایی تعیین شده است. پس از تغییر نام گره گذرایی به گره جهت^۲ در رویکرد بوورز (2010)، این پسوند در هسته جهت قرار می‌گیرد. بنابراین، اگرچه کالینز حضور گره مستقلی با عنوان گروه

1. same argument position

۲. نام گره جهت مجدداً توسط بوورز (2018) به گره vt تغییر یافت.

وجه وصفی (با هستهٔ پسوند مجهول ساز) را ضروری دانسته است، اما مطابق با رویکرد بوورز، حضور چنین گره‌ای در جملات مجهول لازم نیست.

۴-۱-۱. مقولهٔ سور شناور در جملات مجهول

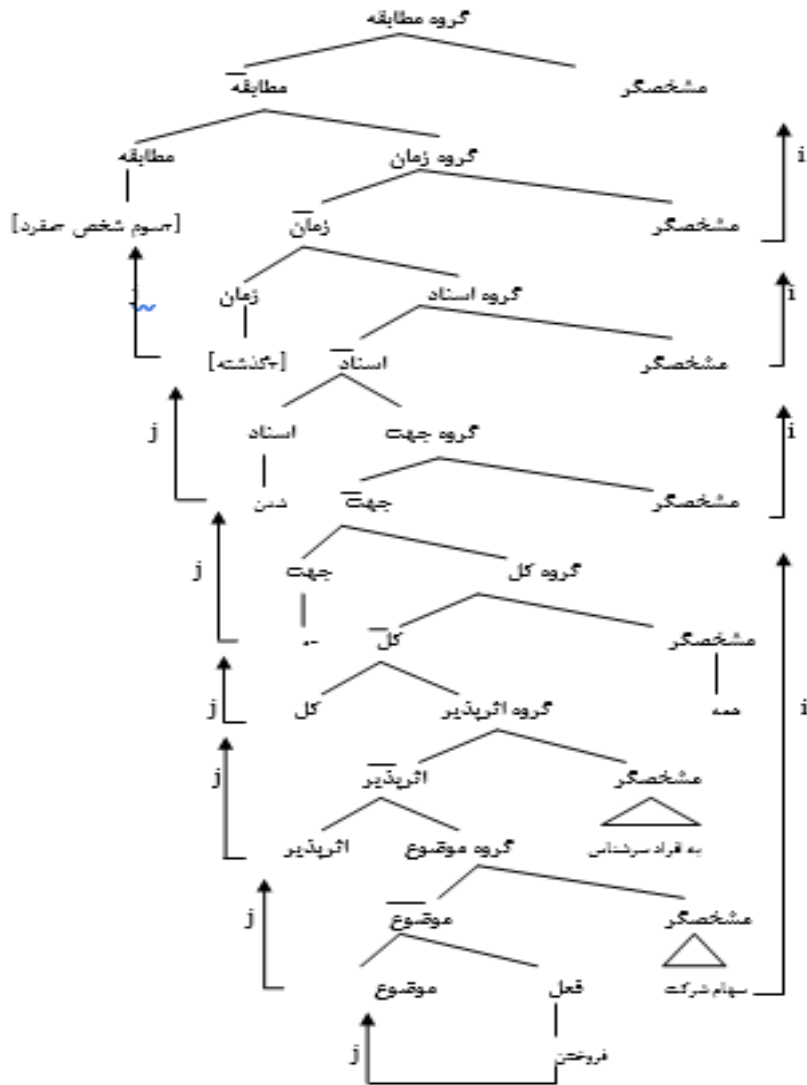
اصطلاح سور شناور^۱ به سورهایی اشاره دارد که از عبارتی که در آن قرار داشته، جدا شده‌اند. برای مثال، در جملهٔ (۱۱) سور «همه» از گروه اسمی «سهام شرکت» جدا شده و می‌توان گفت که شناور است.

(۱۱) سهام شرکت همه به افراد سرشناس فروخته شد.

بوورز (2010) سور شناور را یک مقولهٔ نقشی تلقی می‌کند و آن را با عنوان گروه کل^۲ مطرح می‌سازد. وی این عنوان را بر مبنای مفهوم تأثیر حداکثری^۳ و یا کلیت القاشده توسط عنصر سور برگزیده است. ترتیب ادغام در مورد سورهای شناور اینگونه است که این عناصر در نمودار جایگاهی پس از گروه موضوع (و اثرپذیر) و پیش از گروه جهت اشغال می‌کنند. چنین ترتیبی با توجه به جهت ادغام از پایین به بالا در نمودارهای کمینه‌گرایی تعیین شده است و با توجه به آن، مثال (۱۱) به صورت نمودار (۴) نمایش داده می‌شود. آنچه‌آن که مشهود است، در این نمودار مطابق با ترتیب جهانی ادغام، جایگاه مقولهٔ سور شناور «همه» پیش از گروه جهت و پس از گروه موضوع و گروه اثرپذیر است. مشخصگر گروه موضوع به منظور بازبینی حالت فاعلی به جایگاه مشخصگر گروه زمان می‌رود و پس از آن برای ایجاد رابطهٔ مطابقه به جایگاه مشخصگر گروه مطابقه حرکت می‌کند.

1. floating quantifier
2. totality phrase (TotP)
3. maximizing effect

نمودار ۴. نمایش جایگاه سور در نمودار درختی



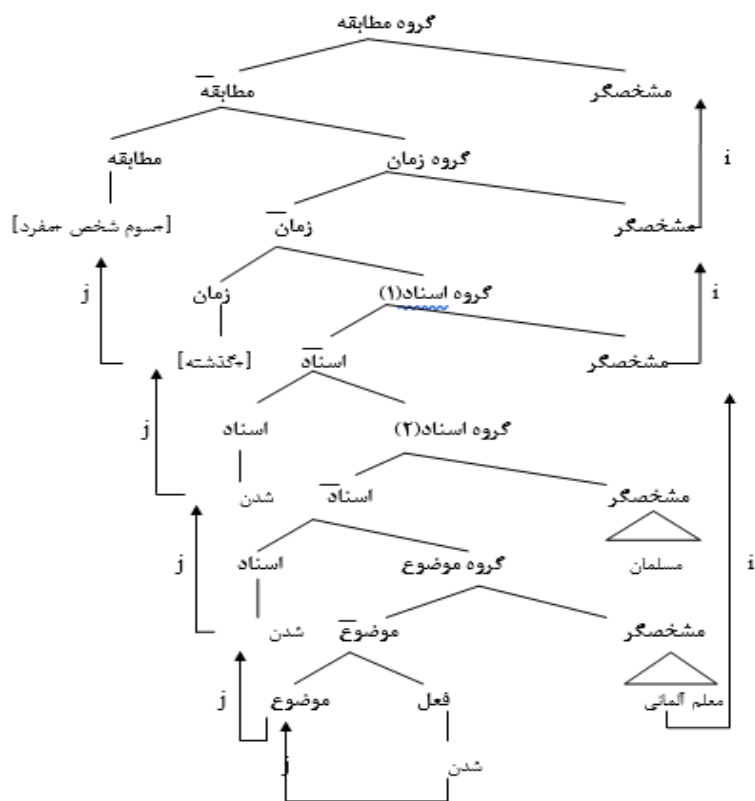
۴-۱-۲. تمایز جمله اسنادی و جمله مجهول

فعل «شدن» در زبان فارسی می‌تواند به‌عنوان یک فعل ربطی در جملات اسنادی حضور داشته باشد، اما چنین کاربردی از این فعل به‌معنای مجهول‌بودن ساخت نیست. مثال (۱۲) نمونه‌ای از یک جمله اسنادی در زبان فارسی است و نمودار درختی این ساخت در رویکرد

بوورز (2010) به صورت نمودار (۵) است. همانطور که مشهود است، در اینگونه جملات، برخلاف جملات مجهول، فعل «شدن» جایگاه یک فعل کمکی را ندارد. همچنین، در رسم نمودار به دو گروه اسناد نیاز است که گروه اسناد اول متمم گروه زمان است. در نمودار (۵) گروه حرف تعریف «معلم آلمانی» دارای نقش معنایی موضوع است و از مشخصگر گروه اسناد دوم به مشخصگر گروه اسناد اولیه حرکت کرده و از آنجا به مشخصگر گروه زمان رفته و جایگاه فاعلی را اشغال می کند. مشخصگر گروه اسناد دوم جایگاه گروه حرف تعریف «مسلمان» (مسند) در جمله است. ساخت اسنادی مذکور، برخلاف یک ساخت مجهول، فاقد گروه جهت است.

(۱۲) معلم آلمانی مسلمان شد.

نمودار ۵. نمونه ای از نمودار درختی جمله اسنادی در زبان فارسی



۲-۴. بررسی پیکره

داده‌های تحلیل شده در پژوهش حاضر، جملات مستخرج از «پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی» هستند. این پیکره نخستین پیکره نحوی زبان فارسی و مشتمل بر حدود سی هزار جمله برچسب خورده است که اطلاعات نحوی و ساختواژی را بر مبنای دستور وابستگی تهیه و عرضه نموده‌اند.

در این بخش، به بررسی قسمتی از این پیکره با برچسب «جمله مجهول» خواهیم پرداخت که تعداد جمله‌های آن ۴۴۰۵ مورد عنوان شده است و با حذف جملات تکراری، نهایتاً ۴۲۸۶ جمله بررسی شدند. پس از بررسی این داده‌ها، مشخص گردید که از این تعداد، ۳۷۹۰ جمله مجهول شخصی، ۳۱۰ جمله اسنادی با فعل ربطی «شدن»، ۱۰۵ جمله سببی تحلیلی، ۴۴ جمله دارای فعل وجهی «شدن» و ۳۷ جمله در قالب ساخت مجهول غیرشخصی^۱ هستند که همگی ذیل برچسب جمله مجهول گردآوری شده‌اند. در نتیجه، می‌توان گفت که معیار جمع‌آوری داده‌های مجهول صرفاً حضور فعل «شدن» در جملات بوده است، درحالی که مطابق با رویکرد نحوی بوورز، در ساخت مجهول نیازمند عناصر پسوند مجهول‌ساز و فعل کمکی هستیم و در زبان فارسی نیز، هرگاه فعل «شدن» در مقام یک فعل کمکی در کنار صفت مفعولی به کار رود، می‌توانیم ساخت را مجهول بنامیم. چنین ترکیبی (فعل اصلی + پسوند مجهول‌ساز + فعل کمکی «شدن») در جملات مجهول شخصی و غیرشخصی زبان فارسی مشاهده می‌شود (مثال‌های (۱۳) و (۱۴)):

(۱۳) فیلم حساسیت ویژه در سال ۱۹۶۶ میلادی ساخته شد (ساخت مجهول شخصی).

۱. در ساخت‌هایی موسوم به ساخت مجهول غیرشخصی، فعل «شدن» به‌عنوان یک فعل کمکی مجهول‌ساز نقش ایفا می‌کند. در این جملات، فعل با ساختواژه مجهول (صفت مفعولی + شدن) ظاهر می‌شود، اما در جایگاه فاعلی این جملات مجهول، موضوعی که دارای نقش معنایی کنش‌پذیر/پذیرا باشد، دیده نمی‌شود. کاربرد این نوع از ساخت مجهول بسامد کمتری نسبت به مجهول شخصی دارد. برای مثال داریم: گفته شده که او بر اولین گردآوری و تألیف‌های موسیقی کلیسای اولیه نظارت و مباشرت داشته است.

۱۴) شنیده شده [ب.م] او یکبار فیلمش را به طور کامل با حضور بازیگران محلی و آماتور اتود زده است] (ساخت مجهول غیرشخصی).

در سایر موارد، فعل «شدن» در جمله نشانه مجهول بودن ساخت نیست (مثال‌های (۱۵) تا (۱۸)):

۱۵) سلمان به کوفه شد (فعل «شدن» به عنوان فعل اصلی).

۱۶) هوا سرد شد^۱ (فعل «شدن» به عنوان فعل ربطی در ساخت اسنادی).

۱۷) آنها حتی علایق خود را نمی‌دانند که بر اساس آن بشود برایشان کاریابی کرد (فعل «شدن» به عنوان فعل وجهی).

۱۸) بازیکنان وظایف خود را تا انتهای بازی به خوبی انجام ندادند، آنها سهل‌انگاری کردند و همین باعث شد [ب.م] که در دقایق پایانی شکست بخوری] (فعل «شدن» در ساخت سببی تحلیلی/دوجمله‌واره‌ای).

با استفاده از نمودارهای (۶) و (۷)، می‌توان به الگوی توزیع هر یک از اقلام کاربرد فعل «شدن» در پیکره مذکور دست یافت. چنانکه مشاهده می‌شود، بیشترین فراوانی مربوط به کاربرد فعل «شدن» به عنوان فعل کمکی در ساخت مجهول شخصی و کمترین فراوانی مربوط به استفاده از این فعل در ساخت‌های مجهول غیرشخصی است.

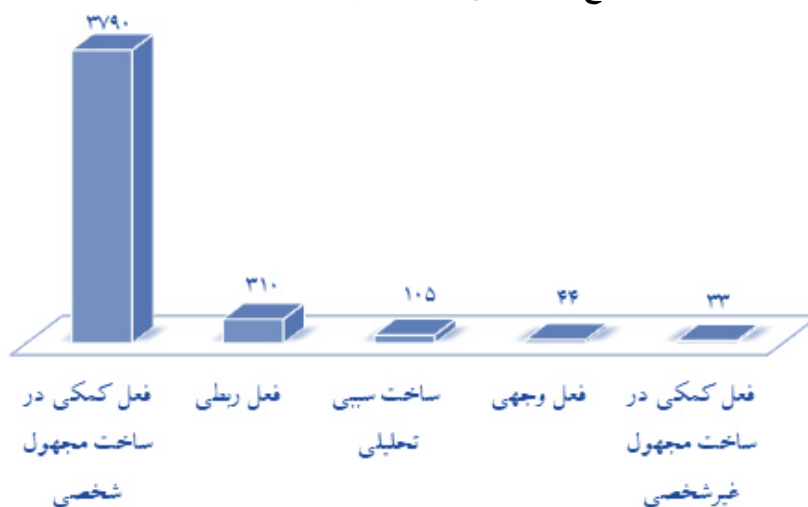
استعمال فعل «شدن» در قالب یک فعل اصلی در گذشته رواج بیشتری داشته است؛ گرچه در برخی از گونه‌های ادبی و نیز، در بعضی از گویش‌های ایرانی ممکن است هنوز به کار رود. باوجوداین، از آنجا که در کل پیکره تنها یک مورد از این کاربرد مشاهده شد، این کاربرد در تحلیل آماری عنوان نشده است. به کارگیری فعل «شدن» در

۱. طبیب‌زاده (۱۳۸۵) در مقاله خود با عنوان ساخت‌های اسنادی و سببی در زبان فارسی متذکر می‌شود که اقلامی همچون «خوشحال شدن»، «زیباشدن»، «مهندس شدن»، «چاق شدن» و «سرد شدن» در زبان فارسی در واژگان و با فرهنگ‌ها به عنوان مدخل فعلی ضبط نمی‌شوند، بلکه این‌ها در زنجیره بسیار زیادی «مسندالیه + مسند + فعل اسنادی» شرکت می‌کنند.

قالب یک فعل معین مجهول ساز حاصل فرایند زبانی معین شدگی^۱ در فارسی است؛ این فرایند خود نوعی از پدیده دستوری شدگی^۲ و از عوامل تغییر و تطور در ساخت‌های زبانی است. رفتار این فعل با رفتار بسیاری از فعل‌ها که موازی با کاربرد پیشین خود کارکرد تازه‌ای پیدا کرده‌اند، متفاوت است. در واقع، این فعل نقش خود به‌عنوان یک فعل اصلی را از دست داده است و همان‌گونه که پیشتر نیز ذکر شد، کاربرد اولیه آن به‌عنوان فعل اصلی، تنها به متون ادبی محدود شده است.

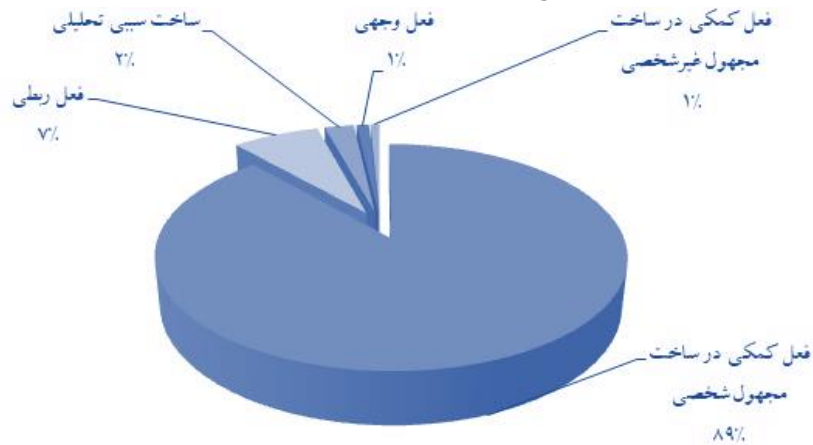
امروزه فعل «شدن» صرفاً در قالب یک فعل ربطی و فعل وجهی، جزئی از ساخت‌های سببی دوجمله‌واره‌ای یا همکرد افعال مرکب مجهول و یا یک فعل کمکی در ساخت مجهول غیرشخصی به کار می‌رود. نمودار (۶) فراوانی انواع فعل «شدن» در پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی و نمودار (۷) درصد فراوانی هر کاربرد را نمایش می‌دهد.

نمودار ۶. فراوانی انواع کاربرد فعل «شدن» در پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی



1. auxiliatation
2. grammaticalization

نمودار ۷. درصد فراوانی انواع کاربردهای فعل «شدن» در پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی



۵. نتیجه گیری

در مقاله حاضر پس از شرح پیشینه‌ای از مطالعات صورت گرفته پیرامون جهت مجهول در زبان فارسی، به طرح مبانی نظری برنامه کمینه گرا در بررسی جهت فعل پرداختیم. سپس، نشان دادیم که آنچه تحت عنوان رویکرد کمینه گرای کالینز (2005) برای حل و فصل چگونگی تشکیل ساخت مجهول معرفی شده، از اساس ایراداتی دارد که موجب ضعف و ناتوانی این رویکرد در تحلیل برخی از ساخت‌های زبانی می‌شود. از این رو، با تکیه بر رویکرد متأخر بوورز (2018; 2010)، جملات دارای برچسب مجهول در پیکره وابستگی نحوی زبان فارسی را تجزیه و تحلیل کردیم. نتایج حاصل نشان می‌دهند که در این پیکره صرفاً به علت حضور فعل «شدن» در ساخت، برچسب مجهول به کل جمله اعطا شده است. با وجود این، آنچه ذیل رویکرد کمینه گرای بوورز به عنوان جمله مجهول شناخته می‌شود، ویژگی‌هایی دارد که تنها یکی از آنها حضور فعل کمکی در جمله است.

از میان کاربردهای ذکر شده برای فعل «شدن» در زبان فارسی، تنها کاربرد این فعل در مقام یک فعل معین در ساخت‌های مجهول شخصی و غیرشخصی را می‌توان با برچسب مجهول در پیکره پذیرفت. از مجموع ۴۲۸۶ جمله، ۳۸۲۳ جمله (۹۰٪) این شرایط را دارند. فعل «شدن» در این ساخت‌ها می‌تواند مطابق با دیدگاه بوورز در جایگاه هسته گروه اسناد ادغام شود. به هر روی، همانطور که تحلیل جملات زبان فارسی نیز نشان داد، از دستاوردهای

بارز این رویکرد حل و فصل جایگاه نحوی گروه‌های اسمی با توجه به نقش‌های معنایی متمایز آنها، تعیین جایگاه عبارت کنادی در جملات مجهول، پرداختن به مقوله سور شناور و همچنین، ایجاد تمایز در شیوه ادغام جملات اسنادی و جملات مجهول است.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Mahsa Pahlevanzade  <https://orcid.org/0000-0002-7453-799X>

Fini

Mohammad Dabir-  <https://orcid.org/0000-0002-9514-9435>

Moghaddam

منابع

- انوشه، مزدک. (۱۳۹۴). مسأله مجهول در زبان فارسی: رویکردی کمینه‌گرا. *پژوهش‌های زبانی*، ۶ (۲)، ۲۰-۱.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۶۴). مجهول در زبان فارسی. *مجله زبان‌شناسی*، ۳، ۴۷-۳۱.
- رضایی، والی. (۱۳۸۹). نگاهی تازه به ساخت مجهول در زبان فارسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۲، ۳۴-۱۹.
- شریفی‌پور شیرازی، احمدرضا. (۱۳۹۷). از گرهی نقشی تا ساخت مجهول. *فصلنامه علمی - پژوهشی زبان‌پژوهی*، ۲۷، ۲۰۱-۲۲۱.
- صادقی، علی‌اشرف و ارژنگ، غلامرضا. (۱۳۵۸). *دستور سال سوم متوسطه عمومی رشته فرهنگ و ادب*. تهران: سازمان کتاب‌های درسی ایران.
- طیب‌زاده، امید. (۱۳۸۵). ساخت‌های اسنادی و سببی در زبان فارسی. *نامه فرهنگستان*، ۳۲، ۶۱-۷۶.
- کریمی، یادگار و عثمانی، مژگان. (۱۳۹۵). بررسی نحوی ساخت مجهول: رویکرد گذر پنهانی. *فصلنامه علمی - پژوهشی زبان‌پژوهی*، ۸ (۲۰)، ۹۹-۱۲۴.

References

- Anooshe, M. (2015). Passive structure in Persian: A minimalist approach. *Language Research*, 6(2), 1-20.
- Bowers, J. (2002). Transitivity. *Linguistic Inquiry*, 33, 183-224.
- Bowers, J. (2010). *Arguments as Relations*. London: The MIT Press.

- Bowers, J. (2018). *Deriving Syntactic Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Collins, C. (2005). A Smuggling Approach to the Passive in English. *Syntax*, 8(2), 81-120.
- Dabir-Moghaddam, M. (1985). Passive in Persian. *Linguistics*, 2(1), 31-46. [In Persian]
- Emonds, J. (2006). Adjectival Passives: The Construction in the Iron Mask. In M. Everaert, & H. V. Riemsdijk (Eds.), *The Blackwell Companion to Syntax* (pp.16-60). Oxford: Oxford Blackwell Publishing.
- Karimi, Y., & Osmani, M. (2016). A Smuggling Approach to the Passive Structure in Persian. *Journal of Language Research*, 10(20), 99-124. [In Persian]
- Keenan, E., & Dryer, M. S. (1985). Passive in the World's Languages. *Language Typology and Syntactic Description* (Vol. I), 325-361.
- Langacker, R. W. (1982). Space grammar, analyzability, & the English passive. *Language*, 58(1), 22-80.
- Moro, A. (2000). *Dynamic Antisymmetry*. Cambridge: MIT Press.
- Moyne, J. (1974). The so-called passive in Persian. *Foundations of Language*, 12, 249-267.
- Perlmutter, D., & Postal, P. (1977). Toward a Universal Characterization of Passivization. In *Proceedings of the Third Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* (pp. 394-417). Berkeley: University of California. [In Persian]
- Perlmutter, D. (1978). Impersonal passives and the unaccusative hypothesis. In *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* (157-189). Berkeley: University of California.
- Radford, A. (2016). *Analyzing English Sentences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rezai, V. (2010). Passive constructions in Persian: A new perspective. *Linguistic Researches*, 2(2), 19-34. [In Persian]
- Sadeghi, A., & Arjang, G. (1979). *The Grammar of the Third Year of General High School in the Field of Culture and Literature*. Tehran: Iran Textbook Organization. [In Persian]

- Sharifi Pourshirazi, A. (2018). From a functional node to the passive construction. *Language Research*, 10(27), 201-222. [In Persian]
- Tabibzadeh, O. (2006). Predicative and causative constructions in Persian. *Name-ye Farhangestan*, 32, 61-76. [In Persian]
- VanValin, R. (2005). *Exploring the Syntax-Semantics Interface*. Cambridge: Cambridge University Press.

استناد به این مقاله: پهلوانزاده فینی، مهسا و دبیرمقدم، محمد. (۱۴۰۲). جهت مجهول در زبان فارسی: رویکردی
کمیته‌گرا. *علم زبان*، ۱۰ (۱۸)، ۱۱۰-۸۱. doi: 10.22054/LS.2021.54054.1360



Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.